

"KOTKU, MEHMEĐ ZAHİD"

922-977

VAK. m

Maneviyat Dönyesinde İr Birakanlar

25 EYLÜL 1995

KOTKU 6590. *Mehmet Zahir* Kotku, Mehmed Z.: [Özel sohbetler] Mehmed Zahid
Kotku (K.S.)'dan özel sohbetler / Mehmed Zahid Kotku. -
İstanbul: Seha Neşriyat ve Ticaret, 1993. - 432 S. - (Seha
neşriyat; 101 : Tasavvuf ve ahlâk; 38). - (Seha neşriyat; 101)
Text türk.
ISBN 975-7370-12-6

33 A 13177

012
Kotku

SON DEVİR OSMANLI ULEMASI
(İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali)

CİLD: 4 - 5

KOTKU MEHMET ZAHİD

MİLLÎ GAZETE
YAYINLARI

Yerebatan Caddesi No: 45, Kat: 4
Cağaloğlu - İstanbul

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No. :	1907-40
Tasnif No. :	927.034 ALLES

azasker Hasan
1 Dersiâmların-
li Zeynelabidin
lmıştır. H. 1324'
olmuş ve dört
8/1913 senesin-

ayrıca Dârüşşa-
h ve tarih mü-
eymaniye Med-
nde bulunmuş-
muştur (2). Me
fendi H. 1341'de
rada ders okut-
slâm dünyasın-
gerekli cevabı
ri» adlı eserleri

vefat etmiştir.
aşına kendi için

adam
muştur.

MEHMED ZAHİD (Kotku) EFENDİ (Bursalı)

Peder ve validesi Kafkas muhacirlerindedir.
Rumi 1313/1897 tarihinde Bursa'nın Türkmenzâ-
de Mahallesi Çıkmazaralığı sokaktaki 10 numara-
lı evde doğmuştur. Babası 1879'da Bursa'ya gelip.
dini ilimleri Hamza Bey Meresesinde ikmal etmiş-
tir. Zahid Efendi ilk tahsilini Oruç Bey mahalle-
sindeki ilk mektepte ikmal etmiştir. Sanayi İ'dadi-
sinde iken, İstanbul'a gelip Dağistanlı Ömer Ziya-
eddin Efendi'ye intisabla Nakşibendi Tarikatine girmiştir. Mustafa
Feyzi (Tekirdağlı) Efendi'den de feyz alıp iki defa kırkar gün ol-
mak üzere halvete sokulmuştur. Ardından Tekirdağlı'dan hilâfetnâ-
me almıştır. Hacı Hasib Efendi'den Kur'ân ve fıkıh ilimlerini tahsil
etmiş, dergâhlar kapanınca Bursa'ya dönmüştür. Önce Veled Vezii
Camiinde, ardından Tüftade Camiinde imam-hatiblikte bulunmuştur.
Abdülaziz Efendi'nin irtihali üzerine, arkadaşlarının daveti üzeri-
ne 1952'de İstanbul'a gelmiş ve Zeyrek'teki Çivi zâde Camiine nakl
etmiştir. Bu camiin istimlâkı sebebiyle İskender Paşa Camiine nakl
edilmiştir... Ömrünün sonuna kadar burada imamlık ve hatiblik yap-
mış, talebelerini dini ve tasavvufi bilgileri yönünden aydınlatmıştır.

«Tasavvufî Ahlâk» /5 cild, «Mü'minlere Vaazlar», «Cennet Yol-
ları», «Faydalı Duâlar ve 32 Farz Mecmuası», «Necatü'l-Mahlûf» ile
Hadisler ve Duâlar» adlı matbu altı eseri vardır.

5 Muharrem 1401'de yeni bir hicri asrın başında, 13 Kasım 1980
tarihinde, bir Perşembe günü saat 11.30'da irtihal-i dâr-i bakâ eyle-
miştir. Bir gün sonra bir Cum'a günü, Süleymaniye Camiinde kılı-
nan cenaze namazı, binlerce talebesi bulunamadığı halde, 50 bine ya-
kın bir cemaatle kılınıp Gümüşhaneli Ahmet Ziyaüddin Efendi'nin
yanına gömülmüştür.

MEHMET ZAHİR EFENDİ (Kelanberli)

Aziz Bey'in oğlu olup «Bağdatlı zâde» diye şöhret bulmuştu. 1284
(1867) senesinde Kelanber Kazasının Alica nahiyesinin Caf aşireti
yanında doğmuştur. Kazalarında bulunan Beyaze Karyesi Medrese-
sine 1300'de girmiş ve 1315'de Molla Abdurrahman Efendi'den icazet
almıştır. Bundan sonra seyahat tarikiyle Selânik'e gitmiş ve 1321
(1905)'de Selânik'te Saray-ı Atik Medresesinde okuyup müderris Ya-
kup Efendi'den icazet almıştır.

Şubat 1325'de Selânik dahilinde bulunan Avrethisar Kazası müf-
tüsü olmuştur. Kânunievvel 1328'de Balkan Harbinin zuhuru üzeri-

110187

KOTKU, Mehmet Zahit

-
- 1 GÜLTEN YILMAZ, Mehmet Zahit Kotku'nun Hadislerle Nasihatler -I- isimli eserindeki hadislerin tahrir ve deęerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011

DOĞU'DAN BATI'YA DÜŞÜNCENİN SERÜVENİ

MEDENİYET PROJELERİNİN İNŞA SÜRECİNDE
ÇAĞDAŞ İSLÂM DÜŞÜNCESİ

10. Cilt

Proje Editörü

PROF. DR. BAYRAM ALİ CETİNKAYA

10. Cilt Editörü
Doç. Dr. Selim EREN
Doç. Dr. Ali ÖZTÜRK

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	242389
Tas. No:	109 DOĞ.U

insan

istanbul 2015

MEHMED ZAHİD KOTKU EFENDİ VE SOSYAL YAPI:
HAYATI, MANEVİ HAYATI, KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Mehmet Elmaz*

(110187) Kotku, M. Z.

23 Temmuz 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

HAYATI

Mehmed Zahid Kotku Efendinin babası, Kafkas muhacirlerinden ve Peygamber sülalesinden gelen bir seyyid olan İbrahim Efendidir. 16 yaşlarında Kafkasya'dan gelip Bursa'ya yerleşmiştir. Aslen Kafkasya'da Şirvan'a bağlı eski bir hanlık merkezi, dağ eteğinde, ipkçilikle meşhur, ahalisi müslüman, halen azeri türkçesi konuşulan bir yer olan Nuha'dandır.

İbrahim Efendi, Bursa'da en eski öğretim kurumlarından biri olan Hamza Bey Medresesinde ilim hayatına başlar.¹ Tahsilini tamamladıktan sonra muhtelif yerlerde imamlık yapar.² 1926'da 76 yaşında iken imamlık yaptığı Bursa İzvat köyünde vefat eden ve oraya defnedilir.

Valideleri Sabire Hatun'dur. Sabire Hanım da Kafkas göçmenidir. M. Zahid Kotku Efendi henüz üç yaşlarındaki iken vefat etmiştir. Kabri Bursa Pınarbaşı kabristanlığındadır.³

* Milli Eğitim Bakanlığı, Özel İrfan Okulları.

1. Bkz. Vakkasoğlu, Vehbi, İz Bırakanlar, Cihan Yay. İst. 1982, s. 85
2. Gündüz, İrfan, " Mehmed Zahid Kotku Hazretlerini Rahmetle Anıyoruz " İ. Mec. Kasım 1987, sa. 51, s. 28
3. Vakkasoğlu, a.g.e. s. 85

327-360

"KİMDİ, O GÜZEL ADAM?"

Kemal ATAMAN

"Camiye girdim, beklemeye başladım sabırsızlıkla. Muhterem Mehmed Zâhid Kotku (rh.a) Efendi Hazretleri'ni gözlüyorum. Bu gelen ak sakallı?... Hayır. Bu gelen mi?... O da değil... Derken cami doldu, cemaatle sınımsız hâle geldik... Biraz sonra bir acayip dalgalanma; "Hocaefendi geliyor" dediler.... Hafifçe sendeleyerek, hasta haliyle bastonuna dayanarak gelen bir nur ve sevgi yumağı... Gözleri insanı kuşatan, okşayan, saran bir şefkate sahip... Hele o çok sevimli, etkili sesini duyduktan sonra hayretler deryâsına düşüyorsunuz."

Arkadaşımın, kendisini ilk tanıdığı anı bu ifadelerle anlattığı Mehmed Zahid Kotku (rh.a) Hazretleri'ni Anma Programı bu yıl salonların dışına taşan, camileri hınca hınç dolduran mü'min kalabalıkların katılımıyla gerçekleştirildi... Erkekler, kadınlar, ak sakallılar, çocuklar ve gençler... Valiler, belediye başkanları, erkân, esnâf... "sevgi ve nur yumağı" bir mübârek peygâber vârisinin peşindeydi... 7-13 Kasım tarihleri arasında yapılan Mehmed Zahid Kotku (rh.a) Anma Haftası'nda çok büyük ve derin manâlar ifade eden programları idrâk ettik.

Bu yıl bambaşka bir hava vardı, programlarda. Türkiye ve Türkiye dışında, dünyada gelişen olaylar, tasavvufî çalışmaların sonuçları, tasavvufa olan ihtiyaç, Mehmed Zahid Kotku (rh.a) Hocaefendi Hazretleri'nin çabaları, düşünceleri, O'nun bu taleplerinin yaşadığımız şu günlerdeki pratiğe yansımaları bütün kamuoyunun hayretli bakışları arasında bir bütünlük içinde belirdi, ortaya çıktı. İşte insanlar ve kurumlar İslâm'ın bu esrarengiz mimarlarını, onların ölçülerini, davranışlarını, yollarını merak ediyorlar, onları arıyorlar, onların peşinde koşuyorlar. Allah'ın rahmetiyle âdeta çiçekler susuz yetişti, bedenler gıdasız canlandı, ormanlar çoraklaştırılmış topraklarda yeşerdi.... Mübârek Peygâber (s.a.s.) Hazretleri'nin nurlu yolunu izleyen büyükler, Allah'ın bahşettiği lütuflarla ümmetin gidişatını değiştirecek aksiyonlar ortaya koyabiliyorlar. Zulüm ve küfür karanlığına saplanmış "yaratılanlar"a şefkatle ellerini uzatıyorlar, zalimlerin sultanlarını sallayabiliyor, yerle bir edebiliyorlar.. Gerçekten hadis-i şerifte ifade edildiği gibi "yeryüzünün kandilleri" oluyorlar....

Sınırsız sevgi kuşağında günahkârlar tövbe bekâr oluyor, küfür bataklığındakiler İslâm'la şerefleniyor, asîler evlîya olma şansını yakalıyor, şâkiler saadete eriyor, müttekebbirler tevazu nimetine kavuşuyor...

İslâm'ın o "kıldan ince, kılıçtan keskin" ilkesini, inceliğini, zerafetini; dünya ve ahiret, madde ve mana arasında kurduğu dengeyi en bariz şekilde uygulayan bir zümre olarak mutasavvıfları görüyoruz. Haksızlık karşısında haykırarak, zâlim idâreciye hakkı söyliyen, hakperver nesiller yetiştiren, İslâm'dan tavizi olmayan, Kur'an-ı Kerim'e ve Sünnet-i Seniyye'ye sınımsız sarılmış, katıksız bir zümre...

Bu mübârek yolun çok asîl ve nezih temsilcilerinden muhterem hocamız Mehmed Zahid Kotku (rh.a) Hazretleri'nin 14. Anma Programlarında aile hayatından sosyal ilişkilerine uzanan bir çizgide yaşamı, ekonomiden siyasete kadar düşünce dünyası, Türkiye'den dünyanın öbür ucuna uzanan çok geniş bir coğrafyada günlerce dile getirildi, konuşuldu. Katılanların, dinleyenlerin bir kısmı metafizik anlamda arayışlar içerisindeydi. Merak, hayranlık ve merbutiyet içerisinde sevgi pınarına yönelik sözkonusuydu. Diyebiliriz ki, bu, Allah'a uzanan yolun mürebberlerine olan ilgiyi ifade ediyordu.

Bir diğer ilgi çeken nokta da şuydu: Nasıl oluyor da bu zat siyasî, iktisadî, sosyal olarak çok geniş ufuklu ve isâbetli bakış açılarına ve icraatlara sebep olmuş, hem görüntüsüyle, hem düşünceleriyle toplumu fevkalâde etkilemişti? Nasıl hem halkın her kesiminde senâpatı topluyor, hem de devletin en üst noktasına çıkanları da yönlendirebiliyordu? Nitekim, Ankara'da damad-ı muhteremi Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan hocaefendimize misafir olduklarında komşu bir köy kökenli kadının onun için sorduğu şu soru anlamlıydı: "Kimdi, o güzel adam?"

Hâsılı bu büyük zâtlar ve bu yol evrensel bir niteliğe sahip, şaşırtıcı, kuşatıcı, atak, ileri görüşlü, müsamahakâr, kararlı, başarılı, esrarengiz hâlleri ve sevgi yumağı ile bütün insanlığın ümit kaynağı haline geliyordu.

Allah (c.c.) bize kıymetlerini bilmeyi, yollarından yürümeyi, hizmetlerine nail ve feyzyâb olmayı, şefâatlerine erişmeyi nâsib eyesin. Âmin..

Ankara'da
damad-ı
muhteremi
Prof. Dr.
Mahmud
Es'ad Coşan
hoca
efendimize
misafir
olduklarında
komşu bir köy
kökenli kadının
onun için
sorduğu şu
soru anlamlıydı:
"Kimdi,
o güzel
adam?"

Seha Neşriyat: 235

Kapak
Deha

Dizgi

Erkayalar (312 - 270 19 10)

Baskı ve Cilt
Umut Matbaası

İstanbul - 1997

K. gek.
ERÜ

ANILARLA
MEHMED ZÂHİD
KOTKU (R.H.A)
HAZRETLERİ

02 TEMMUZ 1997

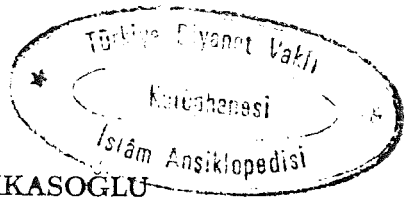
Dr. Metin ERKAYA

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	49405
Tas. No:	922.977 KOT

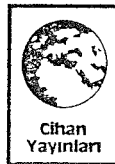
SEHA NEŞRİYAT VE TİCARET A.Ş.
Mutemet Sokak, No: 57 Fatih - İSTANBUL
Tel: (212) 521 59 98 Fax: (212) 631 28 00

KOTKU. Mehmet Zahir (133-145)

Maneviyat Dünyamızda
İZ
BIRAKANLAR

VEHBİ VAKKASOĞLU

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt	3318
Tasvir No. :	

Mehmed Zahid Kotku

Kitapları

1. Tasavvufi Ahlâk (5 Cild)
2. Cennet Yolları
3. Mü'minlere Vaazlar (2 Cild)
4. Ehl-i Sünnet Akaidi
5. Ana Baba Hakları
6. Hadislerle Nasihatlar (2 Cild)
7. Nefsin Terbiyesi
8. Tezkiretül-Evliyâ Tercümesi
9. Risâle-i Hâlidîyye Tercümesi
10. Evrâd-ı Şerif
11. Faydalı Dualar ve 32 Farz Mecmuası
12. Yemek Âdâbı

Konuşmalarından hazırlanan kitaplar

1. Zikrullahın Faydaları
2. Özel-Sohbetler
3. Peygamber Efendimiz
4. Tenbihler
5. Ölüm
6. Zulüm
7. Tevbe
8. İlim
9. iman

Önsöz yazdığı kitaplar

1. Kitab-ül İbriz, Yazar:Abdülaziz Debbağ (r.a.)

KOTDOSOV

liş, *Edebiyat*, *Mavera*, *Yeni Türkiye* dergileri ile *Millî Gazete* ve *Yeni Devir* gazetelerinde yayımladı. 1988'de Türkiye Yazarlar Birliği Yayımcılık Ödülünü kazandı. **Eserleri/Şiir:** *Şirketler ve Sular* (1988), *Hasbahçe* (1989). **Çeviri:** *Ayetlerden İşaretler* (Abdülkadir Essufi'den), *Yüz Basamak* (A. Essufi'den), *H. Ömer Devrinde Ekonomik Yapı, Köklerimiz* (Malcolm X'den), *Şenlikli Toplum* (İvan İlich'ten), *Yaşanılabilir Bir Dünya İçin* (M. İdris'ten).

Kay.: *TYA* s. 613-614. ↔H. AĞCA

KOTDOSOV, Nail Yaqub oğlu (19.10.1941-):

Başkurt sahası hikâye yazarı. Başkortostan'ın Tuymazı ilçesine bağlı olan Yärmöxämät köyünde çiftçi ailesinde doğdu. Yedinci sınıfa kadar kendi köyünde okudu, daha sonra 1958 yılında Qandra ortaokulunu tamamladı. Bir sene kendi köyünde çalıştıktan sonra, Başkortostan Ziraat Üniversitesini kazandı ve 1965 yılında Zootehni Bölümünden mezun oldu. Tuymazı ilçesinde zootehni uzmanı olarak çalıştı. 1965-1966 yıllarında Sovyet Ordusunda askerlik yaptı. Sonra Bäläbäy ilçesinde köy işleri idaresine baş zootehni uzmanı oldu. 1971-1974 yıllarında Başkortostan Ziraat Üniversitesinde yüksek lisans eğitimine katıldı. 1974 yılından itibaren bu üniversitede ilmi araştırmalar şubesi müdürü vazifesini üstlendi. Kotdosov gençliğinden itibaren edebiyat ile ilgilendi. Üniversitede okuduğu dönemde Yazarlar Birliği ile yakınlaştı. 1970 yılında "*Gäfü İt, Äsäyem*" adlı uzun hikâyesi basıldı, 1973 yılında "*Yeget Hüze*" adlı ikinci uzun hikâyesini ve hikâyeler derlemesini yazdı. Büyük hayat tecrübesi ve köy idaresinin önemli dalının uzmanı olması gündemdeki problemleri, orijinal insan karakterlerini resmetmesinde yardımcı oldu. Son yıllarda yazdığı "*Yäy Urtahı*", "*Olimp Tawı Tekä Me?*" adlı hikâyelerinde yazarın edebî ustalığının geliştiğini ve güzelleştiğini açıkça vurgulamak mümkündür. 1978 yılından itibaren SSCB Yazarlar Birliği azasıdır. **Eserleri/Hikâye-Uzun Hikâye:** *Gäfü İt, Äsäyem* (Ufa 1970), *Yeget Hüze* (Ufa 1973),

Yey Urtahı (Ufa 1980), *Olimp Tawı Tekä Me?* (Ufa 1982), *Yäşen Yaqtıhı* (Ufa 1985), *Olo Yul Başı* (Ufa 1988).

Kay.: *Başkurt Yazarları Antolojisi* (Ufa 1988). ↔R. KİNZEBAYEV

KOTKU, Mehmet Zahid (1897-1980):

Kafkasyalı din adamı, yazar. Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Rus yönetiminin baskılarından Osmanlı topraklarına göç etmek ve Bursa'ya yerleşmek zorunda olan bir ailedendir. İdadî öğrenimi gördü. I. Dünya Savaşı sonrasında İstanbul'da kalarak çeşitli cami ve medreselerde dinî öğrenim gördü. Dağıstanlı Ömer Ziyaeddin Efendiye intisap ederek, öğrencisi oldu. Başka hocalardan da ders ve icazet aldı. Bursa ve İstanbul'da imam-hatiplik görevlerinde bulunarak bilgisi ve kişiliğiyle dinî çevrelerde büyük ün kazandı. İstanbul'da vefat etti. **Eserleri:** *Tasavvufî Ahlâk* (5 C., İst. 1984-1985), *Nefsin Terbiyesi* (İst. 1984), *Dua Mecmuası, Hac* (İst.1985), *En Güzel Ameller* (1985), *Zulüm* (1985), *Cennet Yolları* (1986), *Korku ve Ümit* (1985), *İlim* (1985), *Sabır* (1985), *Mü'minlere Vaazlar* (1985), *Cihat* (1985), *Zikrullahın Faydaları* (1985), *Müminlerin Vasıfları* (1985), *Namaz* (1985), *İman* (1985), *Yemek Adabı* (1985), *Tevbe* (1985), *Zekat* (1985), *Cömertlik* (1985), *İçki* (1985), *Tevhid* (1985), *Ana-Baba Hakları* (1985), *Hadislerle Nasihatlar* (2 C., 1985), *Ehl-i Sünnet Akaidi* (1986).

Kay.: E. Sefer Berzeg, *KKDYŞ*, s. 149; *TYA*, s. 614. ↔G.OKUTAN

KOTOJEKOV, Aleksandr İvan oğlu (1948-):

Hakas oyun yazarı. Hakasya özerk vilâyetinin Altay ilçesine bağlı Arşanlar köyünde doğdu. Edebî mahlası Aleksandr Çapray'dır. Beloyarsk Ortaokulunu bitirinceye kadar orada yaşadı (1966). Enstitü öğrenimi görmek için Tomsk'a geldi. 1967'de askere gitti. 1969 yılında askerden döndükten sonra Ağban'a gelip taş işledi. Tiyatroda yardımcı aktör, daha sonra dekoratör olarak çalıştı. Çocuklar için masallar yazdı, gazetelerde yayımladı. 1973 yılında oluşan içtimaî-edebî

- Esad Gökçen
- M. Zohid Korkku

I S L A M C I L I K

uzun vadeli dini/kültürel hedeflerden çok günübürlük düşünce ve kaygılara göre oluştuğu izlenimini vermektedir. Meselâ 12 Eylül darbesi sonrasında Almanya'da yayımlanan *Anadolu* gazetesinde Tüyoğlu imzasıyla çıkan yazılarda "aşırı dincilere karşı yapılmış haklı bir darbe" (Atacan, 1993: 144) değerlendirmesi yapılmıştır. Yine siyasal istikrarsızlıkla ilgili son bir örnek 3 Kasım 2002 seçimlerinde yaşanmış, teşkilat yalnızca bir grupçuluk duygusuyla bütün varlığıyla siyasal partiye kanalize edilebilmiştir.

öğrencileri ve sempatanlarınca sürdürülmüş bir harekettir. Daha sonra bu temel işlevde de, işlevi yerine getiren teşkilatta da hem biçimsel hem içeriksel önemli değişiklikler yaşanmıştır. Sistem onu hep bir karış kutupta görmüşse de "zararlı cereyan" nitelemesini hak edecek bir düşünce ve eyleme sahip olmamış; aksine belli halk katları için bir "ikincil yapı" görevi yerine getire gelmiştir.

Ne var ki özellikle 1980 den beri sistem eliyle yürütülen İslamizasyon faaliyetleri, bu hareketin varlık nedenini hemen hemen ortadan kaldırmış; cemaatin siyasal, sosyal ve kültürel bir dönüşümü için gerekli ideolojik çerçeveyi sunmak için artık bir amacı bulunmamaktadır. Yani artık din adamı yetiştirmediği gibi; genel olarak din eğitimine, özel olarak da İslamlaşma sürecine belirgin bir katkısı bulunmamaktadır. Örgüt de hâlâ öncelikle kendisi için var hale gelmiş bulunmaktadır. □

322

SONUÇ

Sonuç olarak denebilir ki Süleymancılık bir Cumhuriyet dönemi geçegidir. Din eğitiminin yasaklanması ortamında, insanlara bilgi vermek ve özellikle Kuran'ı öğretmek üzere medrese mensuplarından ve Balkan Türklerinden olan Süleyman Hilmi Tunahan tarafından oluşturulmuş,

DİPNOTLAR

- 1 Mezhap, tarikat ve cemaat tartışması için bkz. Atacan, 1993, 138. Atacan burada Hamit Algar'dan hareketle din mensupları arasında gruplaşmanın tarikat (kilise-church) ve mezhep/cemaat (sect) olarak ayrıldığını; tarikatın üstte belirgin bir din adamı kurgusuna dayandığını ama mezhep ya da cemaatin üstte böyle bir kurgunun olmadığını ve bunu daha çok halkın belirlediğini ifade etmektedir. Buna göre Süleyman Efendi yerine birisini tayin etmeden öldüğü için hareket cemaat sayılmaktadır.
- 2 Süleymancılık ile ilgili bir düzeyi aşkın seminer düzenlenmiş, yüksek lisans ve doktora tezi hazırlanmıştır. Lehte veya aleyhte doğrudan Süleymancılıkla ilgili araştırmaların ilk elde dikkat çekenleri şunlardır: Hızır Yılmaz, *Süleymancılık Hakkında Bir İnceleme*, Köln, 1977; Mustafa Özdamar, *Süleyman Hilmi Tunahan*, Kirk Kandil Yayınları, İstanbul, 1996; Mustafa Akyıldız, *Ben Bir Süleymanca İdim*, İstanbul, 1969; Ahmet Gürkan, *Süleymancılık*, Ankara, 1969;

Ömer Öngüt, *Süleymancılığın İyüzü*, Hakikat Neşriyat, İstanbul, 1993.

Biz bu çalışmamızda genel din sosyolojisi ile ilgili eserlerin yanında bizzat Süleymancılık üzerine bir kısmı akademik çerçevede gerçekleştirilmiş araştırmalardan ve teşkilat mensubu veya zamanla kopmuş ve hatta karşı konuma gelmiş üyelerin hatıralarından yararlandık. Referansta kullandığımız eserlerin en önemlileri kaynakça'da gösterilmiştir. Ama yine de Fulya Atacan'ın *Toplum Bilim* dergisindeki "Anadolu Gazetesi ve Süleymancılar" (1993) makalesini, M. Ali Kirman'ın "Türkiye'de Bir Yeni Dini Cemaat Örneği Olarak Süleymancılık" (2000) adı yayımlanmamış doktora tezini bizzat Süleymancı teşkilatın çıkardığı *Genç Akademi* dergisinin "Süleyman Efendi ve Talebelerinin Fikri Yapısı" adlı 27. özel sayısını, yine cemaatte belirlenen www.tunahan.org.tr web sitesi bilgilerinin kaynakçamızın önemli bir kısmını oluşturduğunu zikretmemizde yarar vardır.

Dergâh'tan Parti'ye, Vakıf'tan Şirkete Bir Kimliğin Oluşumu ve Dönüşümü İskenderpaşa Cemaati

M. EMİN YAŞAR

İskenderpaşa Cemaati, yakın tarihimize, özellikle 1970 sonrası döneminin, dinî ve siyasî yaşamında etkili olmuş dinî cemaatlerden biridir. Cemaat olarak nitelenmesine rağmen İskenderpaşa Cemaati'ni ne kanbağı, akrabalık, hemşehricilik, komşuluk, mahallelilik gibi geleneksel toplumsal ilişkilerle tanımlamak, ne de "örgüt", "üyelik", "aidat" ve "otorite" gibi formel ilişkilerle sınırlamak mümkündür. Cemaatin "samimiyet, dostluk, bağlılık ve sempati üzerine kurulu; örgütü, partisi, üyesi, otoritesi, resmî bir kabul ve istifa mekanizması bulunmayan, gönüllü bir kuruluş" olduğu cemaate yakın dergilerde gururla vurgulanır.¹ Bu yüzden cemaati somut toplumsal ilişkilerde teşhis etmek, toplumsal bir mekânla sınırlamak da oldukça zordur. Cemaat, ancak cemaat bağlarının kurdukları gönüllü kuruluşlar ve bunların faaliyetleri ile teşhis edilebilir. Bu durumda bile cemaat çok sayıdaki bu gönüllü kuruluşlardan ne herhangi birine indirgenebilir, ne de hepsinin toplamı ile ifade edilebilir. Çünkü, her şeyden önce, İskenderpaşa Cemaati'nin tarihi bu gönüllü kuruluşların tarihinden çok eskilere dayanır. İlave olarak, özellikle 1990 sonrasında cemaatin daha dışa dönük bir politika izlemesi ile cemaatin öncülük ettiği gönüllü kuru-

luşlar çapraz mensubiyetleri olanaklı olduğundan, bu gönüllü kuruluşlarda görev alan ve/veya faaliyetlerine katılanların hepsini doğrudan yada dolaylı cemaat mensubu olarak görmek yada kabul etmek zorlaşmıştır. Somut toplumsal ilişkilerde teşhis edilemediği ve toplumsal bir mekânla sınırlanamadığından dolayı İskenderpaşa Cemaati'nin kuruluşundan ziyade bir geleneğe dayanan oluşumundan söz etmek daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.

İskenderpaşa Cemaati'nin kökleri Nakşibendiliğe dayanır. Horosan'ın mistik geleneği içinde doğan Nakşibendiliğin kurucusu olarak bilinen Yusuf Hamedani (ö.1141) aynı zamanda Yesevîlik silsilesinin de ilk halkası olması sebebiyle hem Nakşibendiliğin hem de Yesevîliğin ortak atası olarak kabul edilir. Yusuf Hamedani'nin seçtiği dört halifeden ikisi, Hamedani'den sonra gelişen iki ana çizginin kurucu isimleri olarak karşımıza çıkar. Bunlardan ilki meşhur Hoca Ahmed Yesevî'nin geliştirdiği Yesevîlik, diğeri Abdülhalik Gücdevani'nin geliştirdiği, daha sonra Nakşibendilik olarak bilinc çek olan, Gücdevani çizgisidir. Yesevîlik daha çok Orta Asya'nın yeni Müslümanlaşmış, bu yüzden Şamanist tortuların henüz canlı olduğu, göçebe Türkler arasında yayılırken; Gücdevani çizgisi, baskın bir bi-

S. 323-340